

Leiðsögukennari: Ragnar Ingi Aðalsteinsson

Ágrip

Freyja frekja er saga af stelpu sem getur verið mikill óþekktarangi. Sagan á að vera börnum til viðvörunar, þ.e. hún hefur að geyma uppeldislegan boðskap. Þar sem aðalsögupersónan lærir að græðgi borgar sig ekki. Hef ég fengið Elísu Ósk Viðarsdóttur, upprennandi listakonu, til að myndskreyta bókina mína. Markmið bókarinnar er að taka á græðgi.

Í greinargerðinni eru gerð skil á barnabókmenntum, skoðað verður sögulegt yfirlit barnabókmennta á Íslandi og einnig eru gerð skil á þeim flokkum sem mest ber á í barnabókmenntum, þjóðsögur og ævintýri, fantasíur og myndabækur. Stuttlega er farið í gildi barnabókmennta því þær menntir eru ómissandi þáttur í uppeldi barna.

Formáli

Þessi saga af Freyju frekju hefur blundað í huga mér í mörg ár. Margsinnis hef ég sagt og leikið hana fyrir frændsystrum mínum, hér hef ég aftur á móti nýtt mér leiðsögn Ragnars Inga Aðalsteinssonar til að koma henni á blað og finnst mér það afar góð tilfinning. Samhliða þessum skrifum mínum hef ég kynnt mér barnabókaskrif og sögu þeirra á Íslandi. Þessi vinna hefur verið skemmtileg en jafnframt krefjandi en vonandi eru þessi skrif mínum skemmtileg lesning. Ég vona innilega að Freyja frekja eigi eftir að verða börnum til mikillar ánægju. Þegar ég skrifaði bókina hugsaði ég mjög myndrænt því að í mínum huga skipta myndskreytingar í barnabókum höfuðmáli. Mér þykir afar spennandi að fylgjast með því ferli að sjá sögupersónurnar sem ég skapaði lifna við í myndum Elísu Óskar Viðarsdóttur.

Ég vil þakka leiðbeinanda mínum, Ragnari Inga Aðalsteinssyni fyrir alla hjálpinu og hversu þægilega hann hefur gert þessa vinnu fyrir mig. Einnig vil þakka eiginmanni mínum Davíð Eldi Baldursyni fyrir allan þann stuðning sem hann hefur sýnt mér.

Efnisyfirlit

Ágrip.....	4
Formáli.....	5
Inngangur.....	7
Barnabókmenntir.....	8
Þjóðsögur og ævintýri.....	9
Fantasiur	11
Myndabækur.....	13
Samspil mynda og texta.....	14
Gildi barnabókmennta.....	15
Freyja frekja - greinargerð.....	16
Lokaorð.....	18
Heimildaskrá.....	19
Viðauki. Uppkast af Freyju frekju.....	20

Inngangur

„Góðar barnabækur eru ekki bara tæki til lestrarþálfunar heldur gera þær börnin læs á samfélag sitt og menningu. Mikilvægt er að greiða leið barnabóka inn í skólakerfið því þær eru lykill að lestraránægju sem er einn helsti forspárbátturinn fyrir árangur í lesskilningi við lok grunnskóla“ (Brynhildur Þórarinsdóttir 2006, bls. 38).

Barnabækur eru ómissandi þáttur í uppeldi barna. Þær eru skrifaðar fyrir börn. Og eru órjúfanlegur hluti af okkur. Í þessari greinagerð mun ég gera barnabókmenntum skil, skoðað verður sögulegt yfirlit barnabókmennta á Íslandi og svo mun ég einnig gera skil þeim flokkum barnabókmennta sem mest ber á, þóðsögur og ævintýri, fantasíur og myndabækur. Ásamt þeim skilum er lögð áhersla á gildi barnabókmennta í okkar samfélagi. Ég fjalla um bókina mína, Freyju frekju, sem er saga af stelpu sem getur verið mikill óþekktarangi. Sagan á að vera börnum til viðvunar, þ.e. hún hefur að geyma uppeldislegan boðskap þar sem aðalsögupersónan lærir að græðgi borgar sig ekki. Í viðauka er svo handrit bókarinnar. Handritið er ekki myndskreytt, heldur eru skrifaðar lýsingar á myndum sem hæfa textanum hverju sinni. Hver opna eru hugsuð með texta og mynd. Markmið bókarinnar er að taka á græðgi sem er ein af höfuðsyndunum sjö.

“Heimurinn hefur nóg til að fullnægja þörfum mannanna en ekki græðgi þeirra.”
- Mahatma Gandhi (<http://www.tilvitnun.is>)

Barnabókmenntir

Ekki eru allir samála um hvaða bók er talin vera fyrsta íslenska barnabókin. Silja Aðalsteinsdóttir telur í bók sinni *Íslenskar barnabækur 1780-1979*, sem kom fyrst út árið 1981, að fyrsta íslenska barnabókin sé *Barnaljóð* séra Vigfúsar Jónssonar, sem kom út árið 1780. Bókin minnir lítið á þær barnabækur sem eru gefnar út nú til dags, hefur engar myndir að geyma og er prentuð í smáu, gotnesku letri en hún ber titilinn *Barnaljóð* og í henni er verið að ávarpa barn. Þetta barn er dóttir Vigfúsar. Kvæðið er undir fornýrðislagi og er frekar gamaldags og guðræknislegt en er fyrst og fremst hvatning til að sýna hyggindi. Í kvæðinu má finna tón bjartsýni og þar mótar fyrir barnvinsamlegri, ókynbundinni uppeldisstefnu sem ekki er hægt að segja að hafi einkennt margar barnabækur sem fylgdu á eftir (Silja Aðalsteinsdóttir, 1999, bls. 9–10).

Íslenskar barnabækur á 19. öld voru flestallar þýðingar eða stælingar á erlendum ritum og þeir sem stóðu fyrir þeim bókum höfðu búið eða bjuggu erlendis. Þeir vildu að íslensk börn gætu notið góðs af því sama og börn í útlöndum fengu. Silja greinir frá því að flestar þessara bóka þóttu fjarskalega siðavandar og leiðinlegar. Hún tekur þó fram að eina undantekningu sé að finna, það er að segja sögurnar sem Jónas Hallgrímsson (1807–1845) stældi eftir H.C. Andersen. Þessar sögur birtust í *Fjölni* 1847 og hétu Leggur og skel og Fífill og hunangsflugan (Silja Aðalsteinsdóttir, 1999, bls. 11).

Sigurbjörn Sveinsson (1878–1958) var höfundur barnabókarinnar *Bernskan* sem kom út árið 1907 og er fyrsta frumlega íslenska barnabókin. Sigurbjörn gaf þessa bók út til þess að bæta úr tilfinnanlegri „vöntun á alíslenskum barnasögum“. Silja lýsir sögunum hans Sigurbjarnar sem barnslegum, einlægum og með hnitmiðuðum texta (Silja Aðalsteinsdóttir, 1999, bls. 12).

“Bókmenntir, og þá teljum við auðvitað barnabókmenntir með, er sá þáttur í menningu sem hægt er að rekja í samfelli frá upphafi byggðar fram til okkar daga. Bókmenntir eru leið mannkynsins til að koma heimsmynd sinni til skila til næstu kynslóðar” (Vilborg Dagbjartsdóttir, 2000, bls. 4).

Silja segir einnig í bók sinni um íslenskar barnabækur að barnabækur séu ekki samdar í tómarúmi frekar en aðrar bókmenntir og úr þeim má lesa tímaskeið, pólitískar hugmyndir höfunda. Hugmyndir um uppeldi og stöðu barna má sjá fyrst og fremst í skrifum barnabóka en önnur atriði er líka að finna þar, stöðu og stéttamun, afstöðu til annarra þjóða og margt fleira (Silja Aðalsteinsdóttir, 1981, bls. 15).

Þjóðsögur og ævintýri

Á 19. öld tóku menntamenn að safna af vörum alþýðu orðlistaverkum, innblásnir af rómantískum hugmyndum sem lögðu mikla áherslu á forn fræði og listræna sköpun fólksins. Við notumst við hugtökin þjóðsögur, ævintýri og þjóðkvæði til að skilgreina þau orðlistaverk. Frumkvæðið má rekja til Þýskalands og er fræðimaðurinn Jakob Grimm (1758–1888) þar fyrstur á lista, hann gaf út *Grimms-ævintýri* í samvinnu við bróður sinn Wilhelm Grimm (1768–1863) á árunum 1812–1815. Upp frá því tóku menn frá öðrum löndum Evrópu upp sams konar frásagnarform.

Jón Árnason (1819–1888) tók saman *Íslenskar þjóðsögur og ævintýri*, sem komu út í tveimur bindum í Leipzig 1862 og 1864 og má segja að það safn hafi verið fyrsti ávöxtur slíkrar söfnunar á Íslandi. Safnið hafði gríðarleg áhrif á mótun og hugmyndir allra eftirkomenda um hvaða efni skyldi safna og hvernig ætti að vinna það (*Íslensk bókmenntasaga* 3. bindi, 1996, bls. 409 og 428).

Fremst í fyrra bindi sínu hefur Jón Árnason skipt í flokka goðfræðisagna sögum um álfa, vatna- og sæbúa og tröll. Fyrir hvern flokk hefur hann skráð gagnleg og skemmtileg ágrip af þeim hugmyndum sem fram koma, til dæmis greinir hann frá því

að einu gildi hvort talað sé um álfa eða huldufólk, nema hvað þessar verur sjálfar vilji heldur láta kalla sig huldufólk. Þetta gerir sögurnar áreiðanlegri og gefur þeim sannleiksgildi (*Íslensk bókmenntasaga* 3. bindi, 1996, bls. 428).

Álfar

Það eru til tvær sögur um uppruna álfa og huldufólks. Önnur segir svo frá að þau hafi upphaflega verið börn Evu sem hún vildi ekki sýna Guði vegna þess að þau væru óhrein. Hin sagan segir að álfar eigi rætur sínar að rekja til engla Guðs sem ekki vildu taka afstöðu með eða á móti djöflinum í uppreisn hans á himni. Margar sögur eru þekktar af viðskiptum manna og álfa, sumar eru á þann veg að mannfólk hefur reynst álfunum vel og fengið góðan ávöxt af þeim samskiptum en í sumum sögum hefur mannfólkvið reitt álfana til reiði og haft verra af (*Íslensk bókmenntasaga* 3. bindi, 1996, bls. 428).

Fjöldi kenninga hefur komið fram af því tagi að í gegnum ævintýri dragi börn lærdóm. Ævintýri örvi ímyndunarafl barnsins og þörf fyrir töfra og æðri máttarvöld. Börn geti fundið að þau hafi hlutverki að gegna, að lífið sé mikils virði. Ævintýraheimurinn er óraunverulegur en góðu tilfinningarnar, sem börnin finna um sig sjálf og framtíðina, eru raunverulegar fyrir þeim (Guðrún Th. Sigurðardóttir, 1986, bls. 11–12).

Tröll

Lengi hefur landinn trúað á trölli. Jón Árnason greinir frá því að tröllin séu illviljuð og stærri en menn, illa sköpuð en alltaf í líkingu við mannfólk. Þau séu ekki miklar mannvitsbrekkur, hafi ímugust á kristni, búi í hellum og lifi af veiðum. Sum þeirra borði menn en önnur leiti eftir samförum við mennska menn. Nátttröll þoli ekki sólarljósið og verði að steinum við sólarupprisu, eins og steingerð tröllslíki víða um landið séu til merkis um. Í tröllasögunum er að finna sömu sýn og í samskiptum manna við álfa og huldufólk. Sumir njóta góðs af samskiptum við tröll og verða

gæfumenn. En til þess þurfa þeir að sýna sjálfstæði sitt, þor og göfuglyndi við erfiðar aðstæður þar sem flestir menn myndu hörfa (*Íslensk bókmenntasaga* 3. bindi, 1996, bls. 439 og 448).

Ævintýri

Ævintýrin eru ein aðalgrein munnmælasagna en eru ólík sögum af álfum og tröllum að því leyti að ævintýrin gerast í öðrum heimi. Þau eiga sér oftar en ekki stað í ríki konungs og drottningar eða húsi karls og kerlingar. Aðstæður í ævintýrum eru því frekar fjarri íslenskum veruleika sem er oft leiðandi í gegnum þjóðsögur úr safni Jóns Árnasonar. Viðhorf til slíkra ævintýra hér á landi var líka annað því jafnan var talið að þau væru fyrst og fremst til skemmtunar og innihaldið gjarnan ótrúverðugra en þjóðsagnanna. Hér á landi hafa ævintýri notið mikilla vinsælda hjá börnum og oft hafa verið sett upp barnaleikrit út frá þeim. Bókmenntafræðingar, með rússneska fræðimanninn Vladimír Propp (1895-1970) í fararbroddi, hafa greint fastmótuð orðasambönd og frásagnarmynstur og sýnt fram á að söguþráðurinn í ævintýrum fylgi ákveðnum formúlum þar sem takast á ill og góð öfl. Söguhetjur sem fylgja góðum dyggðum bera sigur úr býtum gegn álögum og göldrum hinna illu. Ævintýri eru orðlistaverk sem hafa flust á milli kynslóða og hafa slípast vel. Margir hafa haft gaman af þeim og svo er enn í dag (*Íslensk bókmenntasaga* 3. bindi, 1996, bls. 484–485 og 490).

Fantasíur

Fúfú og fjallakrílin (1983), *Guðmundur Hreinn með gull í nøgl* (1983), *Álagadalurinn* (1981), *Ert þú Blíðfinnur?: ég er með mikilvæg skilaboð* (2000), *Sverðberinn* (2004),

Galdur vísdómsbókarinnar (2004), Blíðfinnur og svörtu teningarnir: lokaorustan (2004).

Þetta eru allt dæmi um íslenskar fantasíur. Bókmenntaforminu sem skilgreint er sem fantasía svipar til goðsagna og þjóðsagna og í fantasíum er fjallað um það sem er ekki til, að minnsta kosti ekki í okkar heimi, hefur aldrei verið til og verður að öllum líkindum aldrei til.

Upphof fantasíu er rakið til rómantíkurinnar. Höfundur slíkra sagna skapar söguna á meðvitaðan hátt og velur sér það form sem er hentugast hverju sinni. Fantasíur eru oft á tíðum skáldsögur í fullri lengd. Það má sjá margt líkt með fantasíum og ævintýrum en það sem skilur ævintýri frá fantasíum er að ævintýrin eru ekki skrifuð til þess að lesendur trúi þeim, heldur gerast þau í öðrum heimi. Fantasíurnar eiga í heldur flóknari tengslum við raunveruleikann. Fantasían á sér stundum stað í öðrum heimi og fjallar þá um atburði sem kynnu að hafa gerst í þeim heimi, þrátt fyrir að sá heimur samsami sig ekki við raunveruleikann. Fantasía getur einnig gerst einungis í okkar heimi, þar er sagt frá atburðum sem gætu ekki komið fyrir í okkar heimi eins og við þekkjum hann í dag. Ferðalag milli heima er algengt í bókmenntum sem þessum þar sem söguhetjan ferðast til heims sem er framandi, hún fer oft yfir ýmsar hindranir og kemur til baka reynslunni ríkari. Þær fantasíur sem helst líkjast ævintýrum hafa verið nefndar hreinar fantasíur og eiga sér einungis stað í öðrum heimi en þeim sem við þekkjum. Þær eru ekki bundnar tíma né rúmi og eru stútfullar af táknrænum fyrribærum og merkingarbærum minnum. Flókin tengsl átrúnaðar má finna í fantasíum, sem er ekki að finna í ævintýrum. Lesendur þurfa að velja á milli útskýringa á atburðum sem eru ekki í takt við heiminn eins og við þekkjum hann. Sums staðar blasir svarið beint við, sums staðar ekki, lesendur þurfa að gera upp við sig hvort yfirláttúrulegir atburðir sögunnar hafi í raun og veru gerst eða séu ímyndun eða jafnvel draumur sögupersónu (Helga Birgisdóttir e.d.).

Myndabækur

Íslenska barnabókin *Myndabók handa börnum* er fyrsta barnabókin þar sem myndir voru í öndvegi. *Myndabók handa börnum* kom fyrst út árið 1853 og var gefin út aftur 1897 með aðeins breyttu sniði. Þetta er örlítið kver, aðeins 10x12 cm að stærð, og hefur að geyma 30 frásagnir. Hver frásögn þekur heila opnu, á hægri síðunni er texti en á þeiri vinstri er mynd. Mikil fjölbreytni er í frásögnum bókarinnar, þar er að finna frásagnir af framandi dýrum, ánauð danskra bænda, þekktum byggingum og nokkrar frásagnir úr Biblíunni fylgja með. Höfundar er ekki getið, hvorki mynda né texta en þess er getið að Egill Jónsson kostaði útgáfuna.

Magrét Tryggvadóttir telur að Guðmundur Thorsteinsson (1891–1924) eða Muggur sé fyrsti íslenski myndabókarhöfundurinn. Muggur sannaði það á stuttri starfsævi að hann væri frábær listamaður og létt eftir sig fjöldann allan af listaverkum, fjölda teikninga við þjóðsögur og annað óútgefið efni. Árið 1916 kom út bók Theódóru Thoroddsen, *Pulur*, með myndskreytingum eftir Mugg. Tvær myndabækur hafa komið út eftir hann. Það eru bækurnar um negrastrákana tíu, með texta eftir Gunnar Egilsson og *Dimmalimm* sem Margrét vill meina að sé ein mesta perla íslenskra barnabókmennta. Uppsetning mynda hans sé einstök og fæstir íslenskir myndabókahöfundar hafi nýtt sér bókmenntaformið eins vel og Muggur gerði þá. En verkið er löngu orðið sígilt og hefur bókin verið gefin út alls átta sinnum. Um tíma var hún gefin út þannig að texti og myndir voru aðskilin. Margrét Tryggvadóttir telur að sú aðferð eyðileggi samspil mynda og texta (Margrét Tryggvadóttir, 2005, bls. 38, 39 og 40).

Samspil mynda og texta

Myndabækur eru bókmenntagrein sem hefur verið að vaxa og dafna innan barnabókmennta í samfloti við myndskreyttar barnabækur og þróun í prenttækni. Áhugi myndskreyta og myndlistarmanna hefur átt ríkan þátt í þróun bókmenntagreinarinnar myndabækur. Reynt hefur verið að skilgreina myndabækur út frá formgerð og ytri einkennum. Nina Christensen komst svo að orði: „*Myndabók er bók sem segir sögu, annaðhvort einungis með myndum eða í samspli mynda og texta. Sagan er sögð með barnið sem innbyggðan lesenda og iðulega með það í huga að textinn sé lesinn upphátt fyrir börn*“ (Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir, 2005, bls. 33).

Rétt eins og í öðrum barnabókum er hægt að fjalla um fjölbreytt efni í myndabókum. Þær geta verið fræðibækur, fjallað um flókin og tilfinningaleg málefni og haft kennslufræðilegt og uppeldislegt gildi með því að kenna börnum góða siði. Myndabækur geta einnig haft fagurfræði og skemmtanagildi sem sitt aðalmarkmið. Myndabækur eru ólíkar öðrum bókum að því leyti að útlit þeirra er frábrugðið og í sameiningu segja myndir og texti söguna, texti og myndir eru jafngild. Talað er um að myndabók sé heildstætt listaverk og er þá tekið tillit til samspils texta og mynda við að koma sögunni til skila. Öll útlitshönnun bókarinnar, s.s. stærð og lögur, pappír, kápa, prentun, saurblað og titilblað, allt skiptir þetta máli við að tengja bókina saman. Ytri umgjörð bókarinnar er hluti af heildarsamræmi sem þarf að komast til skila og hefur áhrif á túlkun myndabóka. Það þarf alltaf að vera samræmi milli mynda og texta. Hvort um sig, texti og myndir, miðla sögunni til lesandans en þó með ólíkum formerkjum. Sumu er auðveldara að koma til skila með myndum en texta og öfugt. Gott dæmi er innri tími sögunnar, þ.e. sá tími sem líður í sögunni, það er mun einfaldara að koma honum til skila með texta. Það skiptir miklu máli að í sögunni sé samræmi á milli mynda og texta á hverri opnu bókarinnar. Þegar mikið er að gerast í textanum þarf það líka að koma fram á myndunum, svo barnið geti skoðað myndirnar á meðan lesið er fyrir það en þurfi ekki að bíða lengi eftir að flett sé að

næstu síðu. Með myndunum er auðveldara að koma á framfæri útlitseinkennum sögupersóna og lýsa líðan þeirra, s.s. gleði, reiði og hræðslu. Á þann hátt er hægt í samspili texta og mynda að dýpka persónulýsingu til muna (Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir, 2005, bls. 35–36).

Myndir í barnabókum gegna veigamiklu hlutverki og í þeim er að finna mörg ólíktákn: þar á meðal augljós tákn, dulin tákn, menningarleg tákn, írónisík tákn og margræð tákn. Myndlæsi er þess vegna afar mikilvægt til að geta ráðið í þessi margvíslegu tákn. Myndhöfundar notast við táknrænt myndmál mjög markvisst til að koma söguþræðinum áfram eða þ.e.a.s. til að skila honum. Þeir nota myndbyggingu, liti og form til að koma atburðarásinni og tilfinningum sögupersónanna sem best frá sér (Kristín Ragna Gunnarsdóttir, 2006, bls. 26).

Dæmi um íslenskar myndabækur:

Romsubókin (2005), *Sagan af bláa hnettinum* (1999), *Algjört frelsi* (2001),
Ævintýrið um Augastein (2003), *Litla lirfan Ijóta* (2002), *Kuggur og fleiri fyrirbæri* (1987).

Gildi barnabókmennta

Í Aðalnámskrá leikskóla frá árinu 1999 er lögð áhersla á vinnu með barnabækur, sögur og ævintýri. Þar er sagt að barnabækur séu ómissandi í skólastarfi, bæði í þeim tilgangi að örva mál barna og til að miðla fróðleik og reynslu. Samkvæmt námskránni skulu bækur vera hluti af hinu daglega umhverfi barnanna svo þau læri að njóta þeirra og að enn fremur skuli vanda val á bókmenntum svo þær henti aldri barna og þroska (*Aðalnámskrá leikskóla*, 1999, bls. 20–21).

Börnum þarf að kenna að njóta lesturs og lofa þeim að lifa sig inn í verkið og finna fyrir hinum mikla áhrifamætti frásagnarinnar. Lestur á ekki einungis að vera skylda

eða eingöngu ætlaður til lærdóms, margt er hægt að læra við lestur en hann á fyrst og fremst að vera til yndisauka. Ein besta leiðin til að kenna börnum að njóta bókmennta er að fá þau til að lesa eins mikið og hægt er. Á þann hátt eflist lestrarinnlunin og lestrarnautn barnanna. Börn sem lesa oft og mikið og hefur verið lesið fyrir, hafa mun betri grunn en önnur börn til að skilja, meta og tileinka sér bókmenntir. Þannig má segja að lestur barnabóka á yngsta stigi og miðstigi grunnskólans geti ráðið miklu um hvort nemendur öðlist áhuga og skilning á bókmenntum á ungingastigi (Brynhildur Þórarinsdóttir, 2006, bls. 39).

Myndabækur eru ótrúlega mikilvægar fyrir börn á leikskólaaldri og yngsta stigi grunnskóla, mikilvægt er líka að þau fái að skoða myndirnar í bókunum sem lesnar eru fyrir þau. Börn þurfa svigrúm til að íhuga söguna, setja sig í spor persónanna og mynda sér sína eigin skoðun (Brynhildur Þórarinsdóttir, 2006, bls. 40).

Ný rannsókn staðfestir einnig það sem flest okkar hafa vitað, að því oftar sem lesið er fyrir börn, t.d. eins og tíður kvöldlestur, því meiri eru jákvæð áhrif á íslenskukunnáttu þeirra síðar á skólagöngunni (Brynhildur Þórarinsdóttir, 2006, bls. 40).

Freyja frekja – greinargerð

Bókin fjallar um stelpu sem heitir Freyja en er oftast kölluð Freyja frekja því hún getur verið svolítið skass oft á tíðum. Með fljótfærni sinni kemur hún sér í vandræði en þegar öllu er á botninn hvolft eru vandræði til að læra af þeim. Þetta er fyrsta bókin sem höfundur hefur skrifað. Vinnan að bókinni var skemmtileg en höfundur hafði ekki gert sér í hugarlund hversu mikil ábyrgð það er að semja barnabók. Að mörgu þarf að hyggja ef sagan sem segja skal á að ná til lesandans. Reynt var að skrifa mjög myndrænt, ástæðan fyrir því er að bókin er hugsuð sem myndabók þar sem textinn segir söguna og myndirnar styðja við frásögnina. Höfundur er í samvinnu

við teiknara við að vinna að sampili mynda og texta svo það verði jafnvægi milli þess sem verið er að segja frá í textanum og þess sem myndirnar sýna. Bókin er skrifuð fyrir yngstu kynslóðina og er því haft hugfast að það er fullorðinn sem les fyrir barnið og myndirnar verða að vera í takt við textann svo barnið geti skoðað myndirnar samhliða lestrinum. Hugmyndin var einnig að myndirnar töluðu sínu máli þannig að barn sem er ekki orðið læst geti skoðað myndirnar og lesið úr þeim söguþráðinn.

Höfundur er mikill aðdáandi bókanna um Snuðru og Tuðru, þar sem Iðunn Steinsdóttir skrifaði texta og Gunnar Karlsson myndskreytti. Sú aðdáun höfundar er sprottin frá bernsku því þessar sögur höfðu uppeldislegt gildi fyrir höfund jafnt og fagurfræðileg. Uppsetning bókarinnar, *Freyju frekju*, á að vera með svipuðum hætti þar sem texti er skýr, læsilegur með hvítan bakgrunn og leturstærð góð. Þrátt fyrir vel uppsettan texta eru myndirnar í lykilhlutverki og þetta er því góð samvinna milli texta og mynda. Höfundur leggur mikla áherslu á að kennileiti í sögunni séu mjög lík raunveruleikanum, til að mynda gerist sagan 17. júní niðri í miðbæ Reykjavíkur og verður umhverfið teiknað sem slíkt, til að mynda með stjórnarráðshúsið í bakgrunn. Þetta er ætlað til að auka áreiðanleika sögunnar og búa til flókið samspil á milli þess sem getur gerst í raun og veru og þess sem er öllu ólíklegra að gerist. Í stuttu máli er bókin hugsuð sem falleg myndabók með dálitlu fantasíu-ívafi þar sem tekið er á græðgi, sem er góð vísa sem aldrei er of oft kveðin.

Lokaorð

Við vinnu mína að þessu lokaverkefni varð mér margt ljóst um ágæti þess að nota barnabókmenntir til lífsauðgunar. Margt við þau rit og greinar sem ég kynnti mér veitti mér einnig innsýn í að hægt er að nota bækur til þess að þroska hugmyndaflug, samfélagslega vitund og rökréttu hugsun, til að efla málþroska og til skemmtunar og svo margs fleira. Nú á tínum er talið að bóklestur sé í algjöru lágmarki hjá börnum, þar sem bækurnar eru farnar að keppa við ógnarsterka miðla sjónvarps og tölvu.

Líklegast hefur ekki verið jafn mikil þörf fyrir lestur bóka í langan tíma og nú er.

Vissulega held ég að börn þrói með sér mismunandi eiginleika við lestur annars vegar og í leik í tölvu eða sjónvarpsmiðlum hins vegar. En það að geta lesið góða sögu eða hlýtt á hana, farið í gegnum hana með öðrum og brotið til mergjar, er ekki eitthvað sem börn fá annars staðar en í bókmenntum. Sjónvarp og tölvuleikir hafa alveg sína kosti. En í grunninn eru fæstir þeirra til þess gerðir að þroska með barninu þá kosti sem það þarf að búa yfir til þess að verða frambærilegir einstaklingar í samféluginu. Þess vegna er það mikilvægt að bæði sé lesið og skrifað fyrir börn.

Í mínu lífi hafa bækur átt stóran þátt. Foreldrar mínr voru bæði mjög dugleg að lesa fyrir mig og þekkti ég allflestар þjóðsögur. Núna þegar ég hugsa til baka finnst mér ég vera mjög heppin að hafa fengið að kynnast bókmenntum svona snemma og lifað mig svona einlægt inn í þær. Sem verðandi kennari ætla ég að setja mér það sem markmið að notast við bækur eins mikið og mögulegt verður og kenna börnunum sem verða í minni umjá að koma fram við bækur af virðingu. Að mínu mati er það skylduhlutverk kennara. Ég vona að *Freyja frekja* eigi eftir að eiga heima í hugum einhverra íslenskra barna líkt og hinrar ýmsu barnabókmenntir sem ég hef kynnt eiga sinn sess í mínum huga.

Heimildir

Aðalnámskrá leikskóla. (1999). Menntamálaráðuneytið, Reykjavík.

Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir. (2005). "Mér finnst yndislegt að skrifa fyrir börn: um myndabækur Guðrúnar Helgadóttur." Brynhildur Þórarinsdóttir og Dagný Kristjánsdóttir (ritstj.). *Í Guðrúnarhúsi: Greinasafn um bækur Guðrúnar Helgadóttur* (bls. 33–53). Vaka-Helgafell, Reykjavík.

Brynhildur Þórarinsdóttir. (2006). "Bókaormafræði, um barnabókmenntir í grunnskólum." *Skíma*. 2. tbl. (bls. 39-40). Reykjavík.

Guðrún Th. Sigurðardóttir. (1986). „Útdráttur úr bókinni *The Uses of Enchantment*.“ *Fóstra* 24(2):11–12. Fóstrufélag Íslands, Reykjavík.

Kristín Ragna Gunnarsdóttir. (2006). "Vængir hugans, Listbrögð myndabóka í ljósi engils í vesturbænum." *Tímarit Máls og menningar*. (bls. 26). Reykjavík.

Helga Birgisdóttir (e.d.) *Íslenskuskólinn*. Sótt 25. febrúar 2011 af

<http://www.islenskuskolinn.is/stodnam/efni/bokmenntir/sida2.htm>

Íslensk bókmenntasaga. III. (1996). Árni Ibsen, Gísli Sigurðsson, Mattías V. Sæmundsson, Páll Valson, Silja Aðalsteinsdóttir, Viðar Hreinsson, og Halldór G. Guðmundsson ritstjóri. Mál og menning, Reykjavík.

Mahatma Gandhi (e.d) *Tilvitnun.is* sótt 8. apríl 2011 af
<http://www.tilvitnun.is/PopularQuotes.aspx?Tag=græðgi>

Margrét Tryggvadóttir. (2005). „Yfirlit yfir útgáfu íslenskra myndabóka.“ *Raddir barnabókanna*. Bls. 38–40. Silja Aðalsteinsdóttir og Hildur Hermóðsdóttir (ritstj.). Mál og menning, Reykjavík.

Silja Aðalsteinsdóttir. (1981). "Íslenskar barnabækur 1780–1979." Mál og menning, Reykjavík.

Silja Aðalsteinsdóttir. (1999). „Raddir barnabókanna – Sögulegt yfirlit.“ *Raddir barnabókanna*. Silja Aðalsteinsdóttir (ritstj.). Mál og menning, Reykjavík.

Vilborg Dagbjartsdóttir. (2000). „Um bækur og listina að lifa.“ *Börn og menning* 15(1):4. Íslandsdeild IBBY, Reykjavík.

Viðauki – Uppkast af Freyju frekju

Freyja Frekja

Það var 17. júní. Freyja var á gangi niðri í bæ með mömmu sinni. Þær gengu fram hjá hverjum sölubásnum á fætur öðrum og alltaf vildi Freyja fá eitthvað. „Mamma kauptu, kauptu snuð, svona skraut, svona dót, svona blöðru.“(1)

(1. Mynd: Freyja og mamma hennar leiðast og Freyja teygir þær í átt að einum sölubásnum, mikið líf og litir í kringum þær).

Mamma Freyju vissi að það var sama hvað hún myndi kaupa, Freyja myndi alltaf vilja meira og meira. Að lokum féllst hún á að kaupa blöðru handa Freyju því hún mundi hvað henni sjálfri fannst alltaf gaman að fá blöðru þegar hún var lítil. (2)

(2. Mynd: Mamma, Freyja horfir á hana og þær ganga í átt að sölubásnum).

Þegar komið var að sölubásnum og Freyja átti að velja sér blöðru gat hún ekki hugsað sér að velja bara eina.

„Mamma ég vil þessa, þessa, þessa og þessa! Mamma, ég vil allar blöðrurnar.“ (3)

(3. Mynd: Freyja hristir hausinn og bendir á allar þær blöðrum sem hana þyrstir í).

Mamma Freyju sagði að hún fengi bara að velja eina blöðru en Freyja var ekki á þeim buxunum. Hún lagðist á jörðina, grét krókódílatárum og öskraði svo hátt að það heyrðist alla leið til Ísafjarðar. (4)

(4. Mynd: Freyja liggur með tár í augunum í götunni og lemur bæði höndum og fótum í götuna.
Stjórnarráðshúsið í bakgrunn ásamt tilheyrandi 17. júní stemmingu).

Þegar fólk var farið að umkringja Freyju og senda mömmu hennar illt augnaráð bugaðist mamma Freyju og lét undan frekjunni í henni. „Láttu mig bara fá allar blöðrurnar,“ sagði hún og rétti sölumanninum greiðslukortið sitt. (5)

(5. Mynd: Mamma Freyju réttir sölumanninum greiðslukortið með vonbrigðasvip. Freyja liggur enn í götunni, allskyns fólk horfir á hana undrandi á svip).

Freyja stökk á fætur með sigurglott á vör og teygði sig í blöðrurnar. En á sama augnablik og sölumaðurinn sleppti taki á blöðrunum lyftust fætur Freyju frá jörðinni, hún byrjaði að svífa á brott. (6)

(6a. Mynd: Freyja stekkur á fætur með sigurglott á vör).

(6b. Mynd: Freyja að takast á loft. Stjórnarráðshúsið í bakgrunni ásamt tilheyrandi 17. júní stemmingu).

„Mamma, hjálp, HJÁLP!“ öskraði Freyja skelkuð á meðan hún lyftist hærra og hærra, burt frá jörðinni. Mamma hennar hoppaði og stökk eins hátt og hún gat en það var of seint, Freyja var horfin upp í loftið. (7)

(7. Mynd: Freyja skelkuð á svip svífur hærra upp á meðan mamma hennar reynir að hoppa til að ná henni niður til sín. Stjórnarráðshúsið í bakgrunni ásamt tilheyrandi 17. júní stemmingu).

Freyja sveif hærra upp í loftið, alla leið yfir skýin. Hún sá öll húsin í Reykjavík minnka og minnka og fólkið sem gekk um göturnar varð eins og pínulitlar göddur. (8)

(8. Mynd: Freyja komin upp í loft hún lítur niður og þar er miðbær Reykjarvíkur í minnkaðri mynd).

Hún sveif um loftið nokkra stund, sem virtist meira en eilífð að líða. Hún var orðin köld og svöng og vildi ekkert nema komast heim í fangið á mömmu sinni. Hún öskraði, heimtaði, æpti og lét öllum illum látum en fékk engin svör. Það heyrði enginn í frekjunni sem sveif fyrir ofan skýin. (9)

(9. Mynd: Freyja svífur með blöðrunum, öskrandi fyrir ofan skýin.

Um síðir fór gasið í blöðrunum að minnka og Freyja fór að nálgast jörðina. Það var liðið langt fram á kvöld þegar hún lenti. Freyja litla frekja vissi ekkert hvar hún var. Hún sá ekkert nema grænt gras svo langt sem augað eygði. (10)

(10. Mynd: Freyja er skelkuð á svip í ekta íslenskri náttúru og hjá henni liggja blöðrunar loftlausar og krumpaðar).

Freyju leið eins og hún væri ein í heiminum. Hún horfði á loftlausu blöðrurnar sem hún hafði öskrað og vælt til

að fá í hendurnar og óskaði þess að hún hefði bara beðið um eina blöðru og haldið í höndina á mömmu sinni í stað þess að takast á loft. (11) Loks sofnaði hún, ein og yfirgefin á þúfu sem enginn vissi hvar var. (11)

(11. Mynd: Freyja liggur sofandi á þúfu, hjá henni liggja blöðrunar loftlausar og krumpaðar).

Hún vaknaði við að hundur var að sleikja hana í framan. „Ert þú blöðrustelpan?“ spurði góðlegur maður í skátabúningi, sem birtist fyrir aftan hundinn. Freyja stóð upp fegin á svip „Ha? ég heiti bara Freyja.“ Skátinn tók teppi upp úr appelsínugula bakpokanum sínum og vafði því utan um Freyju. „Já ég veit, það er hálft landið að leita að þér!“ (12)

(12. Mynd: Freyja liggur og hundur er að sleikja hana í framan, skátinn brosir til hennar).

Skátinn fór með hana í björgunarskýli og gaf henni heitt kakó og samloku. Freyja rak augun í Morgunblaðið á borðinu og sá þar stóra mynd af sjálfri sér og fyrirsögnina „**Frekja í lausu lofti**.“ Hún hafði aldrei skammast sín jafn mikið. Hálft landið var að leita að henni vegna hennar eigin frekju og leiðinda. (13)

(13. Mynd: Freyja að skoða blaðið með kakó og samloku, skömmustuleg á svip).

Nokkrum tínum síðar kom mamma Freyju að sækja hana. Hún hljóp til Freyju með tárin í augunum og faðmaði hana að sér. „Elsku Freyja, ég er svo glöð að sjá þig! Ég var hrædd um að við myndum aldrei finna þig!“ Freyja horfði skömmustuleg á mömmu sína og hugsaði með sér að hún ætlaði aldrei aftur að gera mömmu sína svona skelkaða. (14)

(14. Mynd: Þær mægður faðmast með tárin í augunum).

Þær þökkuðu skátanum kærlega fyrir björgunina og héldu heim á leið. Mamman hæst ánægð með að hafa endurheimt dóttur sína og Freyja staðráðin í að bæta ráð sitt. Aldrei aftur myndi hún verða kölluð frekja í blöðunum. (15)

(15. Mynd: Þær mæðgur og skátinn kveðjast).

Það var aftur kominn 17. júní og Freyja var orðin ári eldri og reynslunni ríkari. Mamma hennar bauð henni hitt og þetta úr sölubásunum en Freyja var sátt með eina pylsu með öllu. Og síst af öllu vildi hún blöðru. (16)

(16. Mynd: Freyja og mamma hennar hamingjusamar að borða pylsu. Stjórnarráðshúsið í bakgrunn ásamt tilheyrandi 17. júní stemmingu).